ئیسلامی سیاسی لە هەلومەرجی ئەمڕۆدا.. حەمید تەقوایی

و: کاوە عومەر

ئینتەرناسیۆناڵ: هەرچەندە بەکار هێنانی دەستەواژەی “ئیسلامی سیاسی” لەم ساڵانەی دواییدا لە زۆرێک لە دەزگا ڕاگەیاندنە نێونەتەوەییەکان و ئەحزاب وڕێکخراوە سیاسییەکانەوە باسکراوە بەڵام هێشتا زۆر بەی دەوڵەت و ڕاگەیاندنەکان هەوڵ ئەدەن خۆپارێزی لە دەستەواژەی ئیسلامی سیاسی بکەن توندڕەوی ئیسلامی و یان دەستەواژەی هاوشێوەی ئەمە بەکار دەهێنن.هۆکارەکەی چییە؟ چ جیاوازییەک لە نێوان ئەم دەستەواژەیەدا هەیە؟

حەمید تەقوایی: زاراوەکانی وەک توندڕەوی یان فاندامیتالیزم (بناژۆخۆازی) ئیسلامی، هەڵبژاردنی سیاسیە ئیسلامییە. ئەم جۆرە ناولێنانانە حسابی بەناو بناژۆخواز نەبوویی هەزوو دەوڵەتە ئیسلامییەکانی هاوشێوەی دەوڵەتی تورکیا و ئەفغانستان و بەگشتی هێزە ئیسلامییە لایەنگرەکانی ڕۆژئاوا و یان ئەوانەی کە دووژمنایەتیان لەگەڵ ڕۆژئاوادا نییە لە تیرۆریزمی ئیسلامی جیا دەکەنەوە.ئامانج لەمەش پاککردنەوەی بەشێک لە بزوتنەوەی ئیسلامی سیاسی و بەکار هێنانیانە لە سیاسەتە ناوچەییەکانی ئەمریکاو دەوڵەتانی ڕۆژئاوادا بەتایبەت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی بەسەر یەکدا شێواودایە. بەهای کەڵک وەرگرتنەکی تری ئەم ئاماژە بە توندڕەوی ئەوەیە کە هێزە ئیسلامییەکان لەسەر بنەمای باوەڕ و لێکدانەوەیان بە ئیسلام ڕوون دەکاتەوە، نەک ڕۆڵ و ئامانجە سیاسییەکانیان.سودێک و بەکارهێنانی ئەم لێکدانەوەیەعەقیدەیی-مەکتەبی دەزگاڕاگەیاندنەکان ودەوڵەتانی ڕۆژئاوا لە تیرۆریزمی ئیسلامی ئەوەیە کە دەورو پێگەی سیاسی ئیسلام کە ئاکامی سیاسەتی دەسەڵاتخوازانەی بۆرژوازی ڕۆژئاواو بە دیاریکراوی چینی دەسەڵاتداری ئەمریکا لەسەرەتادا لە ڕوبەڕوبوونەوە لەگەڵ کاریگەری سۆڤێت و پاشان بۆ جێگیرکردنی پێگەی خۆی لە دونیای دوای جەنگی سارددا بوو لەبەرچاو وون دەکات و کێشەکە دەداتە پاڵ بنەمای عەقیدەتی هێزە ئیسلامییەکان و ڕادەی توندی و نەرمی بیروباوەڕی ئەوان و دەربڕین و لێکدانەوەیان لە قورئان و شەریعەت بەم شێوەیە دەتوانرێت لێکدانەوەی توندڕەوەکان بۆ ئیسلام بە واقیعی و ڕەسەن نەزانرێت و لە بەرانبەردا ژێر باڵی ئیسلامی “میانڕەو”یان گرت و مەیدانیان دا بە ئەو. ئۆباما و

بەرپرسانی حکومەتەکەی تەنانەت لە بەکارهێنانی تیرۆری ئیسلامی و بناژۆخوازی ئیسلامیش خۆیان بەدوور دەگرن و هێزەکانی وەک داعش و قاعیدە و بۆکۆحەرام تەنیا بە تیرۆریست ناودەبەن. ئەوان پێیان وایە ئەمانە ئیسلامی نین، بەڵام دەستیان بەسەر ئاینی ئیسلامدا گرتووە یان "ڕفاندویانە"! حکومەتی ئەمریکا لێکدانەوەی تایبەتی خۆی هەیە بۆ ئیسلام. لێکدانەوەیەک کە دڵی ئیسلامیە هاوپەیمانەکانی ڕۆژئاوا نەڕەنجێنێت!

تیرۆریزمی ئیسلامی دیاردەیەکی فیکریی مەکتەبی نییە بەڵکو بزووتنەوەیەکی سیاسییە. ئیسلام وەک سیستەمێکی هزری-عەقیدەیی هەمیشە لە ڕادەبەدەر کۆنەپەرستانە و دژە ژن و دژە کافر و دژە هاوڕەگەزخواز و دژە شارستانییەت و مۆدێرنیزم بووە، بەڵام هەرگیز پێگە و ڕۆڵێکی وای لە سیاسەتی جیهانیدا نەبووە وەک ئەوەی کە لە چوار دەیەی ڕابردوودا هەی بووە. سەید قوتب و ئیخوان موسلیمین لە ناوەڕاستی سەدەی بیستەمدا ئاڵای ئیسلامیان بەرزکردەوە وەک ناڕەزایەتییەک بەرامبەر بە "رۆژئاوایکردنی" حکومەتی میسر و حکومەتەکانی دیکە لە وڵاتانی ئیسلامیدا، بەڵام تەنانەت لەناو وڵاتی خۆیاندا ڕۆڵێکی پەراوێز و ناکاریگەریان هەبوو. خومەینی نموونەیەکە لە ئێران، کە لە کاتی ناڕەزایەتی دژی چاکسازییەکانی زەویدا ناوی بەرزکرایەوە، بەڵام تا سەردەمی شۆڕشی ١٣٥٧ تەنانەت لە نێو هێزە ئایینییەکانی ئۆپۆزسیۆنی شادا ڕۆڵ و پێگەی ئەوتۆی نەبوو. لە کۆتایی شەڕی سارد و لە کێبڕکێ لەگەڵ سۆڤیەتدا، هێزە ئیسلامیەکان لە ئەفغانستان کە ئەو کات لەژێر دەسەڵاتی سوپای سۆڤیەتدا بوو ، لە ئێرانیش کە لە ڕوانگەی حکومەتەکانی ڕۆژئاوا، ئەگەری ئەوە هەبوو کە لەگەڵ شۆڕشی ساڵی ١٣٥٧دا پەیوەندی بە کەمپی سۆڤیەتەوە بکات-بە ڕێگەی دەوڵەتی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی خرانە پێشەوە. تاڵیبان و قاعیدەش دەرئەنجامی ڕاستەوخۆی سیاسەتە دژە کۆمۆنیستییەکانی ئەردوگای ڕۆژئاوا و دروستکراوی پنتاگۆن بوون و ئەمەش ڕاستییەکە کە بەرپرسانی ئەمریکی وەک هیلاری کلینتۆن لە کتێبی "هەڵبژاردنی سەخت"دا دانیان پێدا ناوە. لەو لایەنەوە سەرهەڵدانی هێز و دەوڵەتە ئیسلامییەکان لەم چەند دەیەی دواییدا وەک دەرئەنجامی زەرورەت و پێویستییە سیاسییەکانی بەرژوازی جیهانی لە بەرچاو بگیرێت. هەڵوەستی ئەمڕۆی ئیسلامی سیاسی بەرهەمی ستراتیژی دژە کۆمۆنیستی حکومەتی ئەمریکا و ئەردوگای ڕۆژئاوایە لە هەشتاکان و نەوەدەکاندا و بوشیزم و میلیتاریزمی هەژموونخوازانەی حکومەتی ئەمریکا و ئەردوگای ڕۆژئاوا لە دوو دەیەی ڕابردوودا.

لەلایەکی ترەوە لە ڕوانگەی بۆرژوازی عەرەبی و هەموو بۆرژوازی وەڵاتانی گیرۆدەی ئیسلامەوە، ئیسلامی سیاسی وەسیلەیەکە بۆ بەشخوازی زۆرتر لە ئابوری وسیاسەتی جیهانیدا، بەدیاریکراوی لەگەڵ شکست ودابەش بوونی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی لە جەنگی جیهانی یەکەمدا، بە شوێن ئەودا دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسرائیل لە ڕێگەی بۆرژوازی ڕۆژئاوا و ئاوارە کردنی ملیۆنان فەڵەستینی پاش جەنگی جیهانی دووهەم، وڵاتانی عەرەبی و بە ئیسلامگیراو زیاترو زیاتر خرانە پەراوێزی ئابوری و سیاسەتی جیهانیەوە.

لە سەردەمی شەڕی ساردا ئەم بەشخوازی و جەمسەرگیرییە لە دەوری پرسی فەلەستین دەرکەوت و بە شێوەیەکی سەرەکی بە ناسیۆنالیزمی عەرەبی، بەعسیزم، ناسریزم و بە گشتی هێز و حکومەتەکانی سەر بە ئۆردوگای سۆفیەت یان لایەنگریان بە ئۆردوگای سۆفیەت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا نوێنەرایەتی دەکرا. دوای ڕووخانی یەکێتی سۆفیەت، هەمان ئەو هێزە ئیسلامیانەی کە ڕۆژئاوا لە دژی یەکێتی سۆفیەت بەکاریان دەهێنان، بوونە وەسیلە و هێزی سەرەکی “دادخوازی” فەلەستینییەکان لە دەوڵەتەکانی ڕۆژئاوا و وەسیلەی بۆرژوازی وڵاتە ئیسلامییەکان. بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی ئەمڕۆ دەرئەنجام و بەردەوامی هێرشی ئیسلامییەکانە کە لەلایەن حکومەتی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی ڕۆژئاواوە پاڵپشتی دەکران دژی یەکێتی سۆفیەت لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا. ئەو بزووتنەوەیەی کە بڕیار بوو بە پاڵپشتی پنتاگۆن و سی ئای ئەی و ناتۆ یەکێتی سۆفیەت لە مەیدان دەربکات، دوای شکستی یەکێتی سۆفیەت نەگەڕایەوە ماڵەوە. بەڵکو لە دونیای تێکۆژاوی دوای شەڕی ساردا، خۆی وەک داواکارێکی دەسەڵات سەری بەرزکردەوە و ڕووبەڕووی هێزەکانی ڕۆژئاوا بووەوە. لەگەڵ داڕمانی یەکێتی سۆفیەتدا، وەک مەنسور حیکمەت لە نووسینەکەیدا بەناوی(سەرهەڵدانی خوێناویی نەزمی نوێ جیهانی) لە ساڵی ۱۹۹۱دا پێشبینی کردبوو، ئۆردوگای ڕۆژئاوا هۆکاری بوونی خۆی و پێگە و هەژموونی خۆی لەدەستدا و بەو هۆیەوە زەمینەی بەشخوازی نەریتی بۆرژوازی عەرەب، ئەمجارەیان لە ڕێگەی هێزە ئیسلامیەکانەوە زیاتر لە پێشوو لە ناوچەکەدا دابینکرابوو. لە لایەکی ترەوە ناسیۆنالیزمی چەپی عەرەبی – ئەلفەتح و بزووتنەوەی جۆرج حەبەش و ناسریزم و بەعسیزم – بە هەمان شێوە لەگەڵ ڕووخانی جەمسەری سۆفیەتدا پێگەی خۆیان لەدەست دا و مەیدانەکەش کراوەتر و ئامادەتر بوو بە سەربەرزکردنەوەی ئیسلامییەکان.

بزوتنەوەی ئیسلامی سیاسی، ئەمڕۆ بەشوین ۱۱ی سێپتەمبەرو هێرشی بۆ سەر عێراق، و شکستی بۆشیزم و هەژمون خوازی میللیتاریستی ڕۆژئاوا

لق ومەیلی جواراوجۆری هێناوەتە ئاراوە بەڵام لە ڕوانگەی سیاسیەوە خاڵی هاوبەشی هەموو ئەو هێزانە هەر بەوجۆرە داواکردنی بەشە لە بۆرژوازی جیهانی لەگەڵ بانگەشەی دامەزراندنی دەوڵەت و کۆمەڵگەی ئیسلامیدایە.

ئینتەرناسیۆناڵ: سەرهەڵدانی داعش چ گۆڕانکارییەکی لە بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسیدا هێناوەتە ئاراوە؟ چ لە ڕوانگەی دەرەوەی ئەم بزووتنەوەیە و چ لە ناوەوەی ئەم بزووتنەوەیەدا؟

حەمید تەقوایی: بەڕای من سەرهەڵدانی داعش سەرەتای سەردەمێکی نوێیە لە بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسیدا. بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی لەگەڵ هاتنی خومەینی بە ئێران و تاڵیبان بە ئەفغانستان خۆی وەک دیاردەیەکی حکومی دەربڕی، بەڵام دوای ١١ی سەپتەمبەر و دوابەدوای هێرش بۆ سەر ئەفغانستان و عێراق، هێزە ئیسلامییەکانی وەک قاعیدە و دەستەوتاقمە شیعە و سوننەکان لە عێراق براونەتە پێشەوە. لەم ماوەیەدا ئیسلامی سیاسی بە پلەی یەکەم وەک هێزێکی تیرۆریستی دژە ئەمریکی سەریهەڵدا، نەک وەک حکومەت و سیستەمێکی حکومەت لە جوگرافیایەکی دیاریکراودا.

پاش ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت، ئەردوگای ڕۆژئاوا پێویستی بە دوژمنێکی نوێ بوو بۆ ئەوەی هەژموونی خۆی لە جیهانی دوای جەنگی سارددا جێگیر بکات، "میحوەرێکی شەڕ" ئیسلامی لەبری "ئیمپراتۆریەتی شەڕ"ی ڕووسیا، هێزە ئیسلامییەکانیش باشترین کاندید بوون بۆ ئەوەی ئەم ڕۆڵە بگێڕێت. لەو پێگەیەدا ئیسلامی سیاسی لە بنەڕەتدا نەک وەک هێزێکی حکومەت، بەڵکو وەک دوژمنێکی دڕندە کە جگە لە هێرشکردنە سەر ئەردوگای ڕۆژئاوا و بەرژەوەندی وڵاتانی ڕۆژئاوا هیچ ئامانجێکی تری نییە، و هێزێکی وەک قاعیدە لەگەڵ ئۆپەراسیۆنەکانی وەک ١١ی سەپتەمبەر و هێرشکردنە سەر باڵیۆزخانەکانی ئەمریکا لە وڵاتانی جۆراوجۆر و دانان وتەقاندنەوەی بۆمب لە پایتەختەکانی ئەوروپا و هتد بە تەواوی لەگەڵ ئەم وێنەیەدا دەگونجێت. تەرکیزی ستراتیژ و پڕوپاگەندەی ئەلقاعیدە دژایەتیکردنی ئەمریکا و دامەزراندنی حکومەتی ئیسلامی نەبوو. قاعیدە هەرگیز ئیدیعای دەسەڵاتی نەکرد و ئوسامە بن لادن تا ئەو ڕۆژەی کوژرا تەنانەت یەک لەدەش ژێر دەسەڵاتی نەبوو.

ئەم هەلومەرجانە بە زەمینەسازیی ماشێنی جەنگی ئەمریکی لە عێراق و ئەفغانستان و شکستی بوشیزم و ستراتیژی هەژموونی میلیتاریستی گشتی – کە خۆی لە ڕەنگدانەوەی داڕمانی وۆڵ ستریت بوو لە ساڵی ٢٠٠٨ و بن

بەستوو و بێئعتیباری فریدمانیزم و نیوکۆنسێرڤاتیزم بە تەواوی گۆڕا. شکستی بوشیزم و هەژمموونی ئەمریکا بەتایبەتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا کە بە هۆی هێرش و دەستێوەردانی سەربازیی ڕۆژئاوا بە تەواوی تێکچووبوو، بووە هۆی ئەوەی جۆرێک لە ئەڵتەرناتیڤی سیاسی و بۆشایی دەسەڵات لە ناوچەکەدا دروست ببێت. جۆرێک لە “فەزای کراوە”ی سیاسی بۆ بۆرژوازی ناوچەکە دروست بوو و حزب و بزووتنەوە و هێز و حکومەتە سیاسییەکان – تەنانه□ت ئەوانەشی کە لە نێو هاوپەیمانە تەقلیدییەکانی ڕۆژئاوادا هەژمار دەکران، هەلومەرجی بۆ ئیدیعاکارانی دەسەڵاتیان لە ناوچەکەدا دەبینی. ڕیزبەندیەکان و یاریدەدەرە سیاسیە نوێیەکان لە نێوان ئەو هێز و حکومەتانەدا دروست بوو و هەژمموونی ئەمریکا و ئۆردوگای ڕۆژئاوا جێگەی خۆی بە کێبڕکێی بلۆکە ناوچەییە نوێیەکان دا بۆ دەستەبەرکردنی هەژمموونی ناوخۆیی خۆیان (دیارترین نموونە: تورکیا-سعودیە- ئیمارات لە دژی بلۆکی ڕووسیادا-کۆماری ئیسلامی-ئەسەد-حزبوڵڵا).

داعش دەرپەڕیووی ئەو هەلومەرجەیە. بە واتایەکی تر، ئەوەندەی پەیوەندی بە چوارچێوەی سیاسەتە بۆرژوازییەکانی ڕۆژئاوا□ ه□یە، ئەلقاعیدە بەرهەمی تەماحە میلیتاریستییە هەژمموونییەکانی ئەمریکایە و داعش بەرهەمی شکستی ئەم سیاسەتەیە. لە ڕوانگەی بەرژەوەندی و سیاسەتی بۆرژوازی لە ناوچەکەدا، داعش هێزێکە کە لە کێبڕکێی نێوان بلۆکەکانی ناوچەکەدا دەهێنرێتە پێشەوە. لە ستراتیژی داعشدا، بە پێچەوانەی قاعیدە، جوگرافیای سیاسی و دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسلامی سەرەکی و دژایەتیکردنی ئەمەریکا پرس□□کی لاوەکییە. زۆربەی ئۆپراسیۆنە تیرۆریستییەکانی داعش لە وڵاتانی ئیسلامی و دژی خەڵک و حکوومەت لەو وڵاتانە ئەنجام دراون. (نوێترین نموونەکان کە دوای بانگەوازەکەی داعش بۆ سزادانی کافرەتەکان لە کاتی ڕەمەزاندا: هێرشە تیرۆریستییەکان لە ئەستەنبوڵ، سێ هێرشی خۆکوژی لە سعودیە، ل□ نێویاندا هێرشکردنە سەر گۆڕی محمد لە مەدینە، تەقینەوەیەک لە مۆڵێکی بازرگانی لە بەغداد بوو، دوو هێرش لە بەنگلادیش بۆ سەر ڕێوڕەسمی نوێژی جەژن). پێدەچێت ئەم کردانە لە ئایدۆلۆژیای توندڕەوی داعشەوە دژ بە مورتەدەکان (ئەو موسڵمانانەی باوەڕیان بە ئیسلامی داعشی جۆری نییە) ئەنجام بدرێت و پ□و□پاگەندەی داعشیش جەخت لەسەر کوشتنی کافر و لادەرەکان دەکاتەوە، بەڵام ئەم سیاسەت و پراکتیزەیەی داعش ب□ تەواوی سیاسییە . ئامانجی ڕاگەیەندراوی داعش دامەزراندنی خەلافەتێکی ئیسلامییە و ئەمەش پێویستی بە ڕووبەڕووبوونەوەی حکومەتە خۆجێیەکان هەیە بۆ داگیرکردنی خاکەکە و جێگیرکردنی دەسەڵاتەکەی لە جوگرافیایەکی

سیاسیدا لە ناوچەکەدا. لەم ستراتیژەدا دوژمنە ڕاستەوخۆکان بریتین لە حکومەتەکان و هێزە سیاسییەکان لە وڵاتانی ئیسلامی لە ناوچەکەدا- و حکومەتەکانی ڕۆژئاواش لەوە وەک هاوپەیمان و بەرگریکاری ئەم دوژمنە ناوخۆییە پەروەردە دەکرێن- و هەربۆیە ئایدیۆلۆژیا و تیۆرێک پێویستە کە لادەرەکان – حکومەتەکان بن و هێزە ئیسلامییەکانی دیکە لە ناوچەکەدا وەک دوژمنی سەرەکی بناسێنێت-.

لە چوارچێوەی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسیدا، سەرهەڵدانی داعش یەکڕیزییەکی نوێی لە نێوان هێزە ئیسلامییەکان دروستکرد. لەڕێشدا وا دەردەکەوێت – و زۆربەی میدیا و چاودێرانی سیاسیش بەم شێوەیە ڕوونی دەکەنەوە- کە بنەمای کێشەکە ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ئایدیۆلۆژییە لە نێوان سوننە و شیعە، یان لە نێوان ئیسلامی تەکفیری داعش و لقەکانی دیکەی ئیسلامدا. بەڵام ئەم ڕیزبەندییەکی ئایدیۆلۆژی نییە، بەڵکو بەتەواوی سیاسییە و چاودێری ئامانجە جیاوازەکانی حکومەت و هێزە ئیسلامییە جیاوازەکانی ناوچەکە دەکات. هۆکاری ڕووبەڕووبوونەوەی دەوڵەتی ئیسلامی یان حیزبوڵڵا لەگەڵ داعش، فراوانبوونی نفوز و ناوچەکانی ژێر کاریگەری ئەو هێزانە لە عێراق و سوریا و لە ئەنجامدا لە دەستدانی نفوزی کۆماری ئیسلامی و هاوپەیمانەکانییەتی لەم دوو وڵاتە و لە تەواوی ناوچەکەدا. جیاوازی ئایدیۆلۆژی و لێکدانەوە جیاوازەکانی ئیسلام لە نێوان ئەم دوو لقە ئیسلامییە سیاسییەدا لەو کێبڕکێ و جیاوازییە سیاسییەوە سەرچاوەی گرتووە و بە پێچەوانەوە نییە. لەماوەی یەک دوو مانگی ڕابردوودا، بەهۆی لەدەستدانی هەندێک شار و ناوچەی ژێر کاریگەریی خۆی لە عێراق و سوریا، داعش زیاتر لە پێشوو پەنای بە ئۆپەراسیۆنی تیرۆریستی لە وڵاتانی جیاجیا بردووە، هەروەها کۆمەڵکوژی ئۆرلاندۆ و ئۆپەراسیۆنە تیرۆریستییەکانی وڵاتانی ئیسلامی کە لە سەرەوە باسم کرد ڕاستەوخۆن و یان ناڕاستەوخۆ هۆکاری ئەم سیاسەتە ڕاگەیەندراوەی داعش بووە، بەڵام تەنانەت مەبەست لەم ئۆپەراسیۆنە پاراستنی دەسەڵات و هەرێمەکەی ژێر دەسەڵاتی خۆیەتی لە ناوچەکەدا و لێنەدان بە بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا یان حکومەتەکانی ڕۆژئاوا ، کە ئامانجی هێزە ئیسلامییەکانی وەک قاعیدە بووە لە قۆناغی پێشوودا.

خاڵێکی دیکە کە پێویستە ئاماژەی پێبدرێت ئەوەیە کە سەرەڕای جیاوازی و یەکڕیزی نوێ لە نێوان هێزەکانی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسیدا، ئەم هێزانە لە ڕووی ئایدیۆلۆژییەوە دژایەتی ئەو مۆدێرنیزم و شارستانییەتە دەکەن کە ئەمڕۆ لە ڕۆژئاوا نوێنەرایەتی دەکرێت و بەتایبەتی لە ڕووی سیاسییەوە لە وبەشخوازی ئابووری و

سیاسەت لە ئاستی جیهانیدا بە یەک ئاراستە و پێکەوەن و هەر لەبەر ئەم هۆکارەش پێویستە هەموویان وەک ڕەوتی جیاواز لە یەک بزووتنەوەدا هەژمار بکرێن، کە ئەویش بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسییە. داعش لە دژایەتی کۆماری ئیسلامی و حزبوڵڵا و ئەلقاعیدە دروست نەبووە، بەڵکو لە درێژەی ئامادەبوون و چالاکی سیاسییان و لە چوارچێوەی هەلومەرجی سیاسی نوێدا دروست بووە، کە وەک ئاماژەم پێدا لەسەر بنەمای شکستی میلیتاریزمی هەژموونیخوازی ئەمریکی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دروست بوو بوو. پێکهات و برایە پێشەوە بەڕای من داعش نوێنەرایەتی پێشکەوتنی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی دەکات لە قۆناغی هێزی گوشاردا بە سەر حکومەتی ئەمریکا و بۆرژوازی ڕۆژئاوا بە گشتی تا قۆناغی پێکهێنانی دەوڵەتی ئیسلامی. تاڵیبان و کۆماری ئیسلامی دوو نموونەی دیکەی دەوڵەتانی ئیسلامی بوون، بەڵام لە دەی بزووتنەوەی ئیسلامییەوە دروست نەبوون. بەڵکو هەردووکیان لە ئەنجامی سیاسەتەکانی حکومەتی ئەمریکا و کاردانەوەی تەواوی بۆرژوازی ڕۆژئاوا لە ڕووبەڕووبوونەوەی نفوزی سۆڤیەت لە ئەفغانستان و لە دژی شۆڕشی ١٣٥٧ لە ئێراندا بەدەسەڵات گەیشتن. داعش نوێنەرایەتی گەڕانەوەی دەسەڵاتی سیاسی دەکات، ئەمجارەیان لەسەر زەوی و لە ئەنجامی ڕووبەڕووبوونەوەی هێزە ئیسلامییەکان لەگەڵ حکومەتی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لە هەلومەرجی دوای ١١ی سێپتەمبەر و هێرش بۆ سەر عێراق و ئەفغانستان. بە پێچەوانەی کەیسی ئێران و ئەفغانستان، حکومەتی داعش بەرهەمێکی ناڕاستەوخۆی سیاسەتەکانی وڵاتانی ڕۆژئاوایە – شکستی هەژموونی سەربازی ڕۆژئاوا لە دوای جەنگی سارد – و دەرئەنجامی ڕاستەوخۆی حکومەت و هێزە ئیتنیکی-ئیسلامییە هەوساربچڕاوەکان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکووری ئەفریقا. ئایا و بانگەشەی "خەلافەتی ئیسلامی" کە داعش هەڵیکرد، دەرکەوتنێکی ڕوونی ئاسۆی بنەڕەتی و ئاراستە و ناسنامەی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسییە، واتە بەدواداچوون بۆ پشکێک لە جیهانی ژێر دەسەڵاتی بۆرژوازی ڕۆژئاوادا. ئەو ئامانج و ئاسۆیەی کە ڕۆژانێک یاسر عەرەفات بەو دەستەواژەیە خستیەڕوو کە ئەمە دەمانەوێت شەریکی ڕۆژئاوا بین نەک خزمەتکاری ڕۆژئاوا.

ئەوەندەی پەیوەندی بە جەماوەری خەڵکی ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵاتەوە هەیە، دەرئەنجامی ئەم بەرزبوونەوەی تیرۆری جۆری ئەلقاعیدەیە بە تیرۆری جۆری داعش شتێك نەبووە جگە لە تاوان و دڕندەیی زیاتر و کارەساتبارترین کوشتار و کۆمەڵکوژی لە مێژووی هاوچەرخدا. لەم ڕوانگەیەوە جیاوازییەکی ئەوتۆ لە نێوان ڕیزبەندییە ناوخۆییەکانی ئیسلامی سیاسیدا نییە.

ئینتەرناسیۆناڵ: هەروەک ئاماژەت پێدا حکومەتی ئەمریکا و وڵاتانی ڕۆژئاوا بە گشتی ڕۆڵێکی گرنگیان لە پێکهێنانی ئەم بزووتنەوەیەدا هەبووە، هەر لە هاوکاریکردنی کۆماری ئیسلامییەوە تا سەرهەڵدانی تاڵیبان لە ئەفغانستان و سەرهەڵدانی داعش. ئایا دەکرێت ڕووبەڕووبوونەوەی حکومەتەکانی ڕۆژئاوا و داعش بە دەرکەوتێکی دیکەی شەڕی تیرۆریستی هەژمار بکرێت؟

حەمید تەقوایی: مەنسور حیکمەت و حزبی ئێمە ڕووبەڕووبوونەوەی حکومەتی ئەمریکا و ئۆردوگای ڕۆژئاوا لەگەڵ هێزە ئیسلامییەکاندا لە دوای ١١ی سێپتەمبەر بە شەڕی تیرۆریستان ناوبرد. تیرۆری سەربازیی وڵاتانی ڕۆژئاوا لە لایەک و تیرۆری ئیسلامی لە لایەکی تر. بەڵام ئێستا ل□ بەردەم بارودۆخی جیاوازداین.

هەموو شەڕێک درێژ□ پێدەری سیاسەتە، شەڕی تیرۆریستانیش لە درێژەی ئەو ئامانج و سیاسەتانەدا ڕوویدا کە لە سەرەوە ڕوونم کردەوە. واتە لە درێژەی سیاسەتی هەژموونگەریی ئۆردوگای ڕۆژئاوا و لە سەرەکیدا حکومەتی ئەمریکا و بۆرژوازی لە هەلومەرجی دوای شەڕی سارد، لە لایەک و بۆرژوازی ناوچەیی، پشتیان بەو هێزە ئیسلامیانە بەستووە کە بوون لە لایەکی دیکەوە دوای داڕمانی ئۆردوگای سۆڤیەت پاڵیان پێواوە بۆ دواوە.

بارودۆخی ئەمڕۆ و ڕووبەڕووبوونەوەی نێوان حکومەتەکانی ڕۆژئاوا و داعش لە درێژەی شەڕی تیرۆریستەکاندا ڕوودەدات، بەڵام لە ناو هەلومەرجێکی تەواو جیاوازدا. لە سەردەمی سەرهەڵدانی داعشدا، دە ساڵ دوای ١١ی سێپتەمبەر، هەردوو جەمسەری ئەم شەڕە لە هەلومەرجێکی تەواو نوێدا بوون. میلیتاریزم و نیوکۆنسێرڤاتیزم لە ڕۆژئاوادا گەیشتبووە کۆتایی هێڵەکە و بوشیزم و سیاسەتی “ئێوە لەگەڵ ئێمەن یان لەگەڵ تیرۆریستان” جێگەی خۆیان بە ئۆبامایزم و سیاسەتی “دەستتان بکەنەوە تا بتوانین دەستی یەک بگرین”. “. لە دۆخێکی وادا داعش بۆ وەڵامدانەوە بە بوشیزم و سیاسەتی هێرشی سەربازی ئەمریکا بۆ سەر وڵاتانی ئیسلامی ، کە شکستی هێنابوو و لەمەیدان چوو بوویە دەرێ، بەڵکو بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشایی دەسەڵاتەی کە ئەم شکستە لە ناوچەکەدا ، بەتایبەتی لە عێراق و سوریادا دروستیکردبوو.سەریهەڵداو و برایە پێشەوە. لە ڕوانگەی حکومەتی ئەمریکا و وڵاتانی ڕۆژئاوا□ ئامانجی شەڕەکەیان دژی داعش هێرش نییە بۆ دەستەبەرکردنی هەژموون لە جیهانی دوای جەنگی ساردا، بەڵکو ئامانجی پاسەوانیە ل□ پێناو لەدەستنەدانی کۆنترۆڵی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و دەستەمۆکردن و پەیوەست کردنی دەوڵەتەکان و

هێزە ئیسلامی و نەتەوەییەکانەوە.لە چوارچێوەی سیاسەت و بەرژەوەندییەکانیاندا لە ناوچەکەدا. پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە ڕووسیا لە دەیەی ڕابردوودا یاریزانێکی سەرەکی بووە لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، دوای ئەوەی بارودۆخی ناوخۆی خۆی جێگیر کرد و بەدەستەوە گرتنی لوتکەی دەسەڵاتی لەلایەن ناسیۆنالیزمی گەورەیخوازی ڕووسیا کە پوتین نوێنەرایەتی دەکات، و یەکێکە لە ئامانجەکی ڕۆژئاوا لەم دۆخەدا ڕێگریکردنە لە کاریگەری و ڕووسیا و لایەنگرانی بلۆکەکەی ودەسەڵات وەرگرتنی زیاتر لە ناوچەکەدا. لەم ڕوانگەیەوە ئامانجە سیاسییەکانی پشت شەڕی ڕۆژئاوا لەگەڵ داعش جیاوازن لە ئامانجە سیاسییەکانی شەڕی تیرۆریستی. لە ڕوانگەی داعشەوە، ئەمە شەڕێکە ڕاستەوخۆ لەسەر دەستخستنی ناوچەکانی نفوز، و دامەزراندنی حکومەتی ئیسلامی لە جوگرافیایەکی سیاسی و دامەزراندنی خەلافەتی ئیسلامی لە ناوچەکەدا.

ئەم جیاوازییانە پێکهاتەی هێزەکانی بەشداری لەم شەڕەشدا گۆڕیوە. ڕووسیا، تورکیا، سعودیە، سوریا، ئێران ڕۆڵیان نەبوو لە لەشکرکێشی سەربازی حکومەتی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی بۆ عێراق و ئەفغانستان، بەڵام لە شەڕی بەردەوامی ئۆردوگای ڕۆژئاوا و داعشدا، هەموو ئەم حکومەتانە تێوەگلاون و... ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕن. ئەمە چیتر شەڕێک نییە بۆ دەستبەرکردنی هەژموونی ڕۆژئاوا لە بەرگی وەڵامدانەوەی ئەنجامدەرانی کارەساتی ١١ی سێپتەمبەردا. بەڵکو شەڕێکە بۆ چەسپاندنی دەسەڵاتی دەوڵەت و بلۆکە جیاوازەکان - ئەمریکا و هاوپەیمانە ڕۆژئاواییەکانی، ڕووسیا، دەوڵەتی ئیسلامی داعش، سعودیە و کۆماری ئیسلامی، تورکیا و ئیمارات، و هێزە ئیسلامییە نەتەوەییەکانی دیکە لە عێراق و سوریا، لەو بەشایەی دەسەڵاتدا کە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دروست بووە. هەروەها ئەم شەڕە لە هەردوو لاوە کەنەپەرستانە و دژە ئینسانییە و جیهانی شارستانی تێیدا نوێنەرایەتی نییە، بەڵام جیاوازە لە شەڕی تیرۆریستی. ئەمە شەڕی نێوان بەرژوازی ڕۆژئاوا ڕوسیای و حکومەت و هێزە ئیسلامییە نەتەوەییەکانی ناوچەکەیە و هەر لەبەر ئەم هۆکارەش پێوایە شەڕی دەسەڵات ناوێکی باشترە بۆ وەسفکردنی تا شەڕی تیرۆریستان.
ئیسلامی سیاسی لە هەلومەرجی ئەمڕۆدا.

ئینتەرناسیۆنال: پێگەی کۆماری ئیسلامی لە بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسیدا چییە؟ مەنسوور حیکمەت ساڵانێکی زۆر لەمەوبەر ڕایگەیاندبوو کە بە ڕووخانی کۆماری ئیسلامی قۆناغی ئاوابوونی

ئیسلامی سیاسی دەست پێدەکات. بۆ لەبەرچاوگرتنی ئەو پێشهاتە زۆرانەی کە لەم بزووتنەوەیەدا لە ساڵانی ڕابردوودا ڕوویانداوە، لەوانەش سەرهەڵدانی داعش، ئایا ئەم شرۆڤەکارییە هێشتا وەک خۆی ماوەتەوە؟ ئایا کۆماری ئیسلامی هێشتا ئەم پێگەیەی لەم بزووتنەوەیەدا هەیە؟

حەمید تەقوایی: بە بڕوای من تا ئێستاش کۆماری ئیسلامی پایەیەکی گرنگی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسییە. بێگومان پێگەی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەکە و لە بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسیدا لاواز بووە، بەڵام پێگەی خۆی وەک یەکەمین حکومەتی ئیسلامی لە وڵاتێکی گرنگ لە ناوچەکەدا هیچ گۆڕانکارییەکی بەسەردا نەهاتووە.

پێویستە ئاگامان لەوە بێت کە کۆماری ئیسلامی بە پێچەوانەی حکوومەتی تاڵیبان یان خەلافەتی ئیسلامی ئەمڕۆی داعش، بەدوای شۆڕشێکی جەماوەری و بەلاڕێدابردن و شکست پێهێنانی ئەو شؤرشە گەیشتە دەسەڵات. ئەمە ئەو ڕەژیمەیە کە بە ئاڵای ئیسلام و شۆڕشی ئیسلامی شۆڕشێکی گەورەی تێکشکاند و هەژموونی سەرمایەداری لە ئێراندا کە بەهۆی شۆڕشی ١٣٥٧ەوە بە تووندی کەوتە بەر مەترسییەکی جددییەوە پاراستووە. کۆماری ئیسلامی تاکە ئەڵتەرناتیقی بۆرژوازی ئێران و جیهان بوو لە ڕووبەڕووبوونەوەی شۆڕشی ١٣٥٧ و تا ئەمڕۆش وڵاتانی ڕۆژئاوا و چینی دەسەڵاتداری ئێران هیچ بەدیلێکی دیکەی حکوومەتیان نییە. هێزە ئیسلامییەکانی دیکە لە حکومەت و لە ئۆپۆزسیۆندا، لە داعش، تاڵیبان، ئەلقاعیدە تا حیزبوڵڵا، بۆکۆحەرام، حەماس، جەبهەت نوسرە و هتد، مێژوو پێشینەو پێگەیەکی ئاوەهایان نییە.

ئه مڕۆ له بزووتنه وه ی ئیسلامی سیاسیدا ڕیزبەندی نوێ پێکهاتووه و به دیاریکراوی داعش و کۆماری ئیسلامی سەر به دوو بلۆکی ڕکابه ر و دژبه ره کانن له م بزووتنه وه یه دا، به ڵام ئه م جیاوازییه ، وه ک له سەرە وه ڕوونم کردۆته وه تاکتیکییه و ئه نجامی ململانێی دەسەڵات و بەدەستهێنانی باڵا دەستییە لە هەلومەرجی بەسەر یەکدا ڕژاوی ئەمڕۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە. ئەوەندەی پەیوەندی بە ئاسۆ و ستراتیژی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسییەوە هەیە، واتە بەشداریکردن لە ئابووری و سیاسەتی جیهانی و دانپێدانان وەک نوێنەر و حکومەتی بۆرژوازی لە وڵاتانی ئیسلامیدا، داعش و کۆماری ئیسلامی لە یەک جۆرن. لە ڕوانگەی سەپاندنی یاسا لەڕادبەدەر کۆنەپەرستانەکانی ئیسلامەوە، هەریەکەیان بە لێکدانەوە و دەربڕینی خۆیان بەسەر کۆمەڵگادا و دژایەتیکردنی تەمەدن و شارستانییەت و مۆدێرنیزم لە جەوهەردا جیاوازییان نییە. کۆماری ئیسلامی نوێنەرایەتی مۆدێلێکی

حکوومەت دەکات کە لە بنچینە و ناسنامەی خۆیدا مۆدێل و ئیلهامبەخشی هێزە ئیسلامییەکانە لە لقە جیاجیاکانی بزووتنەوەی ئەوپەڕی کۆنەپەرستی ئیسلامی سیاسیدا.
لە هەمان کاتدا ئەم پێگە تایبەتەی کۆماری ئیسلامی بەو مانایەیە کە ڕووخانی ئەم حکومەتە کاریگەری یەکلاکەرەوەی لەسەر چارەنووسی تەواوی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی دەبێت. ڕووخانی حکومەتێکی ئیسلامی بە هێزی شۆڕشی خەڵک بە تەواوی لاپەڕەکە بە قازانجی بزووتنەوەی ڕزگاربوون لە هەژموونی ئایین و چەپ و عەلمانییەت دەگۆڕێت.
پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە زیاتر لە سێ دەیە حوکمڕانی کۆماری ئیسلامی بزووتنەوەیەکی بەردەوام و بەرفراوانی چەپ، ئینسانی و عەلمانی لە ئێراندا پێکهێناوە کە دەتوانێ وەک مۆدێل و ئیلهام بە جەماوەری خەڵک لە وڵاتانی ئیسلامیدا سەیر بکرێت. جگە لەوەش، سەرچاوەیەکی ئیلهامبەخش بە شۆڕشەکانی ناوچەکە، ڕاپەڕینی شۆڕشگێڕانەی ساڵی ١٣٨٨ لە ئێران بوو. بە بڕوای من ڕووخانی کۆماری ئیسلامی بە هێزی شۆڕشی خەڵک تیری ڕزگار بوون دەبێت لە بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی و هەموو هێزەکانی ئەم بزووتنەوەیە تەنانەت ڕێکخراو و حکومەتە ئیسلامییە دژبەر و ڕکابەرەکانی کۆماری ئیسلامیش بە توندی لاواز دەکات و دەیانباتە لێواری کەوتنە خوارەوە.

ئینتەرناسیۆنال: باست لە ڕۆڵی ئیسلامی سیاسی لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەفریقا و ڕۆڵی وڵاتانی ڕۆژئاوا لەم بوارەدا کرد. ئەمەش بە لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندی چینی دەسەڵاتدار لە ڕۆژئاوا قابیلی تێگەیشتنە، بەڵام لقە جیاوازەکانی ئیسلامی سیاسیش لە وڵاتانی ڕۆژئاوادا چالاکن و ئیمتیازێکی زۆریش دراوە بە ڕەوتە ئیسلامییەکان، لەوانەش یاساکانی شەریعەت و دادگای ئیسلامی لە هەندێک وڵاتی ئەوروپی. ئەمڕۆ ئەم دیاردەیە بووەتە هەوێنی چالاکیی تیرۆریستی لە ئەوروپا و ئەمریکادا. بەرژەوەندی وڵاتانی ڕۆژئاوا لەم بوارەدا چی بووە؟ تا چەند ئەم مەترسییەیان زانیوە؟

حەمید تەقوایی: هێورکردنەوە و ئیمتیازدانی حکومەتەکانی ڕۆژئاوا بە بزووتنەوە ئیسلامییەکانی ئەو وڵاتانە دەکرێت لەسەر دوو ئاستی سیاسی-تاکتیکی و ستراتیژی ڕوون بکرێتەوە. لە ڕوانگەی تاکتیکییەوە، ئامانجی ئەم سیاسەتە بەهێزکردنی ئەو هێزە ئیسلامیانەیە کە دوژمنایەتی ڕۆژئاوا نین، هەر بۆیەش بە “میانڕەو” ناودەبرێن، بەرامبەر بە هێزە ئیسلامییە دژە ڕۆژئاواییەکان. بە بڕوای حکومەتە ڕۆژئاواییەکان، تیرۆر دەرئەنجامی ئیسلامی توندڕەو یان بناژۆخوازییە، هەر بۆیە ئەو حکومەتانە هەوڵی پوچەڵکردن و

لاوازکردنی تیرۆریزمی ئیسلامی دەدەن بە بەهێزکردن و دانپێدانان بە حکومەت و ئەو هێزە ئیسلامیانەی کە ڕاستەوخۆ دەستیان لەکارە تیرۆریستییەکاندا نییە. لەم ڕوانگەیەوە تەنیا تەقینەوە و ئۆپەراسیۆنی خۆکوژی یان ڕووبەڕووبوونەوەی سەربازی لەگەڵ هێزەکانی حکومەتی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بە تیرۆر دادەنرێت. لەم ڕوانگەیەوە تیرۆریزم لە شوێنی لەدایکبوونیدا نابینرێت، وە دڕندەیی و تاوانکاریی ڕۆژانەی حکومەت و هێزە ئیسلامییەکان بەرامبەر بە خەڵک لە وڵاتانی ئیسلامیدا – بۆ نموونە لە پەیوەندی لەگەڵ هەڵاواردنی گەورەی دژ بە ژنان، یان جێبەجێکردنی یاساکانی تۆڵەسەندنەوە و لە سێدارەدانی هاوڕەگەزبازان، و کارەساتەکانی تر کە پشت بە یاسا ئیسلامییەکان دەبەستن لە ئێران و وڵاتانی دیکەی بە ئیسلامیکراودا ڕۆژانە بەردەوامە – بە تیرۆریزمی ئیسلامی نازانرێت. ئەم تاوانانە تەنیا لەو کاتەدا باس دەکرێن کە تاوانباران لە ڕووی سیاسییەوە دژی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی بن – واتە توندڕەو بن – و زۆرترینیان وەک تێبینییەک لە ئیدانەکردنی ئیسلامی توندڕەودا. ئەگینا سیاسەتی تاوانکاریی دەستە ئیسلامییەکانیان نادوژمنانە لەگەڵ ڕۆژئاوادا بەرامبەر بە خەڵکی کۆمەڵگا ئیسلامی کراوەکان، نەک هەر نموونەی تیرۆریزم نییە، بەڵکو وەک بەشێک لە فەرهەنگ و بیروباوەڕی ئیسلامی خودی خەڵک بە تەواوی ڕەوا پێ ئەدرێت و پشتگوێ دەخرێن. نەرمی نواندن و بەگرنگ وەرنەگرتن و تەنانەت چاوپۆشیکردن لە کوشتنی شەرەف لە وڵاتانی ئەوروپا یان داننان بە یاسا و دادگاکانی شەریعەت بە کۆچبەرانی وڵاتانی ئیسلامی و قبوڵکردنی و پێشخستنی موفتی و ئیمام و شێخ و ئایەتوڵڵا وەک نوێنەری “کۆمەڵگەی موسڵمان” لە وڵاتانی ڕۆژئاوا هەمووی لەم سیاسەتەوە سەرچاوە دەگرێت لە سنووردارکردنی تیرۆری ئیسلامی لە دژایەتی حکومەتەکانی ڕۆژئاوا و ئارامکردنەوە و تەنانەت بەهێزکردنی باقی هێزە ئیسلامییەکان.

لە ڕوانگەی ستراتیژییەوە سازش و پەیوەندیی حکومەتەکانی ڕۆژئاوا و پێویستە بگوترێ بۆرژوازی جیهانی لەگەڵ هێزە ئیسلامییە “میانڕەوەکان” و بەرەوپێشبردن و چالاککردنیان لە کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوادا ڕەنگدانەوەی ئەو هەڵوەستەیە کە تیۆری ڕێژەیی کولتووری و دابەشبوونی کۆمەڵگاکان بەسەر مۆزایکێکی ئایین و نەتەوە و میللەتە جیاوازەکاندا دەزیوەیتیەوە. بۆرژوازی سەدەی هەژدەهەم لەگەڵ جیاکردنەوەی ئایین لە دەوڵەت و هەمان ماف و یاسا بۆ هەموو هاوڵاتیان بەبێ گوێدانە ئایین و نەتەوە و ڕەگەزەکەیان بوو و تەنانەت نەتەوەیش، بە بۆرژوازی فەرەنسی دوای شۆڕشی گەورە،لەسەر بنەمای هاوڵاتی بوون پێناسە دەکرا و نەک شوێنی لەدایکبوون. بەڵام

بە خێرایی – لە دوایین دەیەی سەدەی هەژدەهەمەوە – ئەم ڕەوتە پێچەوانە بووەوە، چونکە بەرژەوەندیی بۆرژوازی تازە دەسەڵاتدار، وای دەخواست کە بە خێرایی پاشەکشە بکات لە بیرۆکە ڕادیکاڵەکانی دژی فیۆدالیزم و فەزای زیاتر بە ئایین و نەتەوە و نەژاد لە بۆچوون و سیاسەتەکانیدا بکاتەوە. لە ڕوانگەی ئایدیۆلۆژیا و فەلسەفەی سیاسییەوە، تیۆری پۆستمۆدێرنیزم و ڕێژەگەرایی کولتووری، کە لە ناوەڕاستی سەدەی بیستەمدا پێشنیار کرا و لەمڕۆدا بۆتە تیۆرێکی جەماوەری، جۆرێکە لە پاشەکشەکردن لە کۆمەڵگە مەدەنییەکان (کۆمەڵگەلێک کە لە هاووڵاتیان پێکهاتوون بە مافی یەکسان سەربەخۆ لە ئایین و ڕەگەز و نەتەوە و شوێنی لەدایکبوون) بۆ کۆمەڵگا ئایینی-نەتەوەیی-قەبیلەکانی سەدەکانی ناوەڕاست. لەم تیۆرەدا ناسنامە و بەها جیهانییە ئینسانییەکان لەژێر ناونیشانی جیاوازی نێوان کولتوور و بیروباوەڕ، نەریت و بیروباوەڕی تاکەکان و ڕێژەیی ئەم بەهایانە ڕەتدەکرێتەوە و کۆمەڵگا کورت دەکرێتەوە بۆ دیاردەیەکی چەند پارچەیی کە لەم کولتوور و بەها جیاوازانەدا کورت دەکاتەوە. ئەم بۆچوونە، بەتایبەتی دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و سەربەرزکردنەوەی هێزی ئایینی و قەومی و عەشیرەتی لە کۆمارەکانی پێشووی سۆڤیەت و لە ئەوروپای ڕۆژهەڵات و لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەفریقا، بوو بە تێڕوانین و فەلسەفەی سیاسی باڵادەستی سەرمایەداریی بازاڕی ئازاد. لەسەر بنەمای ئەم ڕەوتی بەدواوەگەڕانەوەو پاشەکشەکردنە لە فەلسەفەی سیاسی و کۆمەڵایەتیدا کە ئەمڕۆ ئایین و نەتەوە و ڕەگەزپەرستی پاڵیان پێواوەنراوە بە پێشەوە و لە سیاسەتی پراکتیکی حکومەتەکان و حزبە بۆرژوازییەکاندا جێگەیەکی گرنگیان دۆزیوەتەوە. لە ئاستێکی بنەڕەتیدا، برەودان بە حیجاب، کوشتنی شەرەف، قوتابخانە ئیسلامییەکان، مزگەوتەکان، شێخەکان، ئیمامەکان، موفتییەکان و هتدلە کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوادا بەرهەم و دەرئەنجامی ئەم پاشەکشەیەی بۆرژوازی جیهانییە بە سەردەمی سەدەکانی ناوەڕاست. لێرەدا ئیتر مەسەلەکە تەنها مەسەلەی گرتنەبەری تاکتیکی گونجاو نییە لە مامەڵەکردن لەگەڵ بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسیدا، بەڵکو ئەمە لەبەردەم پاشەکشەی تەواوەتی بۆرژوازی جیهانیداین لە کۆمەڵگەی مەدەنی و مەدەنیەت وەک دەستکەوتێکی جیهانی لەسەر ئاستی تیۆری-ستراتیژی. سازش و ئارامگرتن لەگەڵ هێزە ئیسلامییەکان لە ڕۆژئاوا تاکتیکێکە کە لەسەر بنەمای دەق و لە چوارچێوەی تیۆری ڕێژەگەرایی کولتووری و نکۆڵیکردن لە پرەنسیپی مافی یەکسان بە هەموو هاووڵاتیان مومکینە.

ئەم تیۆرە بناغەی چالاکی ئیسلامییە "میانەڕەوەکان" بووە لە کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوادا و بە تەواوی لەگەڵ دیدگا و ئایدیۆلۆژیای

تەواوی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسیدا دەگونجێت. خۆپاراستن و مافی بە پاساوی حکومەتەکانی وەک کۆماری ئیسلامی بەو نازناوەی کە کۆمەڵگای ئێران ئیسلامییە و زۆرینەی خەڵک موسڵمانن، یان تەنانەت ڕەوایەتیدان بەو خیلافەتە ئیسلامییەی کە داعش لە وڵاتانی “ئیسلامی”دا ئیدیعای دەکات، تەنیا لە چوارچێوەدا لە ڕێژەگەرایی کولتووری و پاشەکشەکردن دیدگا و فەلسەفەی سیاسی-حکومی بۆرژوازی دەتوانێت لە هەموو جیهاندا ڕووبدات. ئەگەر خەڵکی کۆچبەری وڵاتانی ئیسلامی لە کۆمەڵگەیەکی وەک ئینگلتەرا واتە “بەشی ئیسلامی” کۆمەڵگەیەکی پۆستمۆدێرنیستی فرە چین، ڕێگەیان پێبدرێت بەپێی یاساکانی شەریعەت بژین، هێزێکی وەک داعش یان کۆماری ئیسلامیش مافی سەپاندنی هەیە ئەم یاسایانە لەسەر تەواوی کۆمەڵگایەک با ئیسلام حوکم بکات. ڕێگایەکی دوور نییە لە ناساندنی ئیمامی مزگەوتی فرانکفۆرت وەک نوێنەری موسڵمانانی نیشتەجێی ئەم شارە بۆ ناساندنی داعش وەک نوێنەری موسڵمانانی عێراق و سوریا.

حکومەتەکانی ڕۆژئاوا هەوڵدەدەن دوو لقی ئیسلامی سیاسی “توندڕەو” و “میانڕەو” جیاواز بکەن، بەڵام لە ڕاستیدا ئیسلامی “میانڕەو” بەرهەمی هەمان تیۆری و سیاسەتی بۆرژوازییە کە ئیسلامی توندڕەویان لە قاڵب داوە و پاڵیان پێوەناوە بۆ پێشەوە. پۆستمۆدێرنیزم و نکۆڵیکردن لە کۆمەڵگەی مەدەنی و بەها مرۆییە گشتگیرەکان ئەو ڕێبازە سیاسییەیە کە هەموو بەشە جیاوازەکانی بۆرژوازی لە دونیای ئەمڕۆدا بەیەکەوە دەبەستێتەوە، بە حکومەتەکان و بیرمەندانی بۆرژوازی لە ڕۆژئاوا و حکومەت و هێزە ئیسلامییە توندڕەو و میانڕەوەکان. بۆیە پێویستە بڵێین نەک تەنها لە ڕوانگەی سیاسی و تاکتیکییەوە، بەڵکو لە ئاستی ستراتیجی و لە ڕوانگەی فەلسەفە و عەقیدەی کۆمەڵایەتی-سیاسیشەوە، ئیسلامی سیاسی، بە هەموو لق و پۆپ و باڵەکە ناوخۆییەکانییەوە، بەرهەمی پاشەکشەی بۆرژوازی جیهانییە.

لە پراکتیکدا “ئیسلامی میانڕەو” تەواوکەرە و دیوەکەی تری دراوەکەی “ئیسلامی توندڕەو”ە لە وڵاتانی ئیسلامیدا. ئەمڕۆ چالاکی هێزە ئیسلامییە میانڕەوەکان لە وڵاتانی ئەوروپا سەرچاوەیەکی گونجاوی بۆ ڕاکێشان وئەندامگیری داعش لە نێو “کۆمەڵگەی ئیسلامی” نیشتەجێی ئەو وڵاتانەدا دابین کردووە. لە لایەکی تریشەوە سەربەرزکردنەوەی “ئیسلامی میانڕەو” لە ڕۆژئاوا و بڵاوبوونەوەی حیجاب و دروستکردنی مزگەوت و قوتابخانە ئیسلامییەکان و کوشتنی لەسەر شەرەف و بەرجەستە بوونی کولتوور و ناسنامەی ئیسلامیی کۆچبەران و هاوڵاتییان کە دەگەڕێندرێنەوە بۆ ئیسلام لە وڵاتانی ئەورووپاییشدا، ڕەنگدانەوە و بەرهەمی خستنە پێشەوەی هەوسار بچڕاوی هێزە ئیسلامییەکانە.لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکووری ئەفریقا و وڵاتانی ئیسلامی دیکەدا.

ئه م په یوه ندی و خزمه تگوزارییه هاوبه شه له نێوان ئیسلامییه کانی ڕۆژهه ڵات و ڕۆژئاوا، ده رکه وتن و ڕه نگدانه وه یه کی دیکه ی هاوجۆری تیۆری- ئاید□ل□ژی وهاو ئاراستەیی و هاوڕیشەیی پۆستمۆدێرنیستی ته واوی بزووتنه وه ی ئیسلامی سیاسییه .

ئینتەرناسیۆناڵ: ئەمڕۆ ڕووبەڕووبوونەوەی تیرۆریزمی ئیسلامی پایەیەکی گرنگی پڕوپاگەندەی هێز و لایەنە ڕاستڕەوە توندڕەوەکانە لە ئەوروپا و ئەمریکای باکوور. ئەم هێزانە پرسەکەیان لەدژی موسڵمانان و پەنابەران و کۆچبەرانی وڵا تانی ئیسلامی فراوانتر کردووه□. ئایا دەکرێت سەرهه□□دانی ئەو هێزە ڕەگەزپەرستانە وەک کاردانەوەیەک بەرانبەر بە بزووتنەوە و دەوڵەتە ئیسلامییە هەوساربچڕاوەکان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکووری ئەفریقا و لافاوی کۆچبەری لەو وڵا تانە سەیر بکرێت؟

حەمید تەقوایی: وەک بنەمایەکی گشتی، ڕاستڕەوی توندڕەو هەمیشە لە هەلومەرجی قەیرانی سەرمایەداریدا هەنگاو دەنێتە مەیدانەکەوە و هەوڵ ئەدات بە پشتبەستن بە دەمارگیریە نەتەوەیی و ڕەگەزی و ئایینییەکان ئەڵتەرناتیق□ک بۆ تێپەڕبوون قەیرانەکە و گەڕاندنەوەی دەسەڵاتی چینی سەرمایەدار ئامادەبکات. هێزی کۆمۆنیست و چەپ□ ش□شگێڕەکانیش دەتوانن بە خستن□□وی ئەڵتەرناتیڤی چینی کرێکار، واتەدەستداماڵینی سیاسی و ئابووریی بۆرژوازی و دامەزراندنی سۆسیالیزم، دەتوانن لەنێو جەماوەریی خەڵکدا هێزی و خۆشەویستی بەدەست بهێنن.

ئەمڕۆش بەتەواوی شاهیدی هەمان بارودۆخین. هێنانەگۆڕ و بردنەپێشەوەی دۆناڵد ترەمپ و جێرمی ساندەرز لە ئەمریکا و جێرمی کۆربین وحزبی ڕەگەزپەرستی یوکیپ لە بەریتانیا نموونەی بەرچاون کە متمانەی خەڵک بە حزبە تەقلیدییە حکومییەکان نیشان دەدەن. لە باقی ئەوروپاشدا شاهیدی سەرهه□□دانی ئەو جۆرە هێزانەین.

لەم نێوەندەدا ئیسلامی سیاسی بیانوو و پاساوێکی شیاوی بۆ سیاسەت و پڕوپاگەندەی ڕەگەزپەرستانەی هێزە ڕاستە توندڕەوەکان دەستکەوتووە. بۆرژوازی ڕۆژئاوا لە سەردەمی بوش و بلێر بە بیانووی ١١ی سێپتەمبەر هێرشیان کردە سەر ئەفغانستان و عێراق و ئەمڕۆش هاوشێوەکانی ترامپ لە ئەمریکا و نازییەنوێیەکان لە ئەڵمانیا بە بیانووی تاوانەکانی داعش هێرش دەکەنە سەر کۆچبەران و پەنابەرانی وڵا تانی ئیسلامی. له هه ردوو قۆناغه که دا ڕووبه ڕووبوونه وه ی نێوان بۆرژوازی و ئیسلامییه کان میتۆد و تاکتیکێک بوو بۆ گه یشتن به ئامانجی دیکه . ئامانجی بۆرژوازی ڕۆژئاوا لە هێرشکردنە سەر ئەفغانستان و عێراق، دامەزراندنی و چەسپاندنی هەژمووونی خۆی بوو بەسەر جیهاندا لە دوای جەنگی سارد و ئەمڕۆش ئامانجی هێرشی

نەژادپەرستانە بە سەر کۆچبەران ئەوەیە کە بیانکاتە هۆکاری قەیران و بێکاری و ئەوانی تر ئازارەکان کە سەرمایەداری سەرکەوتوو لە شەڕی ساردا بۆ خەڵک هێنایە ئاراوە. لەم ڕوانگەیەوە دەکرێ سەرهەڵدان و گەشەی حیزب و هێزە ڕەگەزپەرستەکان وەک درێژەدان و “بەرزکردنەوەی” لۆژیکی بوشیزم و بلێریزم بە هەلومەرجی سیاسی ئەمڕۆ ببینین.

لە لایەکی ترەوە دژە موسڵمانبوونی ڕەگەزپەرستانەکی وەک ترامپ پاساوێکی نوێی بە دژە ڕۆژئاوایی بوونی هێزە ئیسلامیەکان ڕەخساندووە. لێرەش وەک سەردەمی شەڕی تیرۆریستی، فاشیزمی ئیسلامی و فاشیزمی ڕۆژئاوا دەرفەت بە یەکتر دەدەن بۆ گەشەکردن و بەهێزکردنی یەکتر.

حکومەتەکان و حیزبە حوکمڕانەکان و ناوەندی بۆرژوازی ناتوانن ڕووبەڕووی ئەو هێزە فاشیستیانە ببنەوە. ئەمانە بەشێکن لە کێشەکە نەک چارەسەر. وەڵامی ڕاستەقینەی ئەم بارودۆخە ڕووبەڕووبوونەوەی فاشیزم و تیرۆریزمە لە ڕوانگەی چەپ و کۆمۆنیستەوە.

ئینتەرناسیۆناڵ: دوا پرسیارمان سەبارەت بە وەڵامی چەپەکانە بە دۆخی ئەمڕۆ. ڕێگای مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم دۆخەدا چییە؟ لە دونیای دوای ١١ی سێپتەمبەردا، مەنسور حیکمەت جەختی لە سەر پێویستی هاتنە پێشەوەی جیهانی شارستانی لە دژی دوو جەمسەری تیرۆریستی کردەوە. مانای تایبەتی ئەم هێڵ و ئاراستەکردنە لە هەلومەرجی ئەمڕۆدا چییە؟

حەمید تەقوایی: هیوادارم تا ئێستا ئەوە ڕوون بووبێتەوە کە ئەو دوو جەمسەرە تیرۆریستییە، چ بە مانای میلیتاریزمی بوشیزمی وڵاتانی ڕۆژئاوا لە دژی تیرۆریزمی ئیسلامی و فاشیزمی ڕۆژئاوا دژی فاشیزمی ئیسلامی، سەر بە یەک کەمپا و ئۆردوگان: ئۆردوگای بۆرژوازی جیهانی لە جیهاندا دوای شەڕی سارد تێکچوو. بۆیە ڕەخنەی کۆمۆنیستی لەم بارودۆخە جیا نییە لە ڕەخنەی لە سەرمایەداریی سەردەمی ئێستا و قەیرانە سیاسی و ئابوورییە هەلایەنەکەی.

دوای ڕووخانی دیواری بەرلین، بیرمەندانی بۆرژوازی کۆتایی مێژوویان ڕاگەیاند، بەڵام وەک مەنسور حیکمەت پێشبینی کردبوو، ئەوەی لە ڕاستیدا ڕوویدا، قووڵبوونەوەی قەیران و سەرلێشێواوی ئۆردوگای ڕۆژئاوا و دەرکەوتن و هەوساربچڕاوی کۆنەپەرستترین و دڕندترین هێزە ناسیۆنالیستی-ئاینی-نەتەوەیی-.

ڕەگەزپەرستی لە ڕۆژئاوا و لە ڕۆژهەڵات و لە چوار گۆشەی جیهاندا بوو. مەنسوور حیکمەت لە کتێبی “جیهانی دوای ١١ی سێپتەمبەر”دا دەنووسێت: “شەڕی تیرۆریستی دەکرێت سەرەتای یەکێک لە خوێناویترین قۆناغەکانی مێژووی هاوچەرخ بێت… بەڵام ئەم ئاسۆیە مسۆگەر

نیە هێزی سێیەم هەیە، ئەویش دێوێکی خەوتووە". ، کە دەتوانێت بارودۆخەکە بگۆڕێت."

لەو کاتەوە تا ئەمڕۆش ئەم غەڵە بەشەوەی ڕاپەڕینەکی شۆڕشگێڕانەی لە ئێران و شۆڕشەکانی ناسراو بە بەهاری عەرەبی، بزووتنەوەی داگیرکاری لە ڕۆژئاوا، بزووتنەوەی شارلی ئیبدۆ لە فەرەنسا و تەواوی ئەوروپا، ناڕەزایەتی جەماوەری لە یۆنان و شتی تری گرتەبەر وڵاتانی ئەورووپایی دژی سەختی ئابووری، و بزووتنەوە بەرگریکردن لە پەنابەران و پێشوازیکردنی جەماوەری خەڵکی ئەورووپا لە کۆچبەرانی وڵاتانی ئیسلامی هاتە پێشەوە. ئەمانە نموونەی بەرزکردنەوەی جیهانی شارستانیین لە بەردەم تیرۆر و ئەو هەموو دڕندەییەی ئەمڕۆ کە بەسەر جیهان زاڵ بووە.

لە بەرانبەر ئەم جیهانە شارستانییەدا، هەموو ئەردوگای بۆرژوازی جیهانی هەیە، بە هەموو حزب و حکومەتە ڕەنگاوڕەنگەکانی لە ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵات، لەگەڵ ئیسلامی سیاسی، فاشیزم، نیولیبرالیزم، ڕێبازی پۆستمۆدێرنیزم، نکۆڵیکردنی مەدەنییەت ، ناسنامە، و بەها مرۆییە گشتگیرەکان. ڕەخنەی کۆمۆنیستی لەم هەلومەرجانە دەبێ لەم ڕاستییە بنەڕەتییەوە دەست پێ بکات.

ئەمڕۆ نەک هەر ئازادبوون لە هەژموونی سەرمایە، بەڵکو بەرگریکردن لە کۆمەڵگەی مەدەنی، شارستانییەت، مرۆڤایەتی، عەلمانییەت و تەنانەت دەستکەوتەکانی شۆڕشی گەورەی فەرەنسا، بە تەواوی لە ئەستۆی بزووتنەوەی کۆمۆنیستیدایە. ئەگەر سەرمایەداری ئەمڕۆ لە ناوەندی قەیرانی ئابوری سیاسی هەموو لایەنە و شێوازان و نەبوونی ئاسۆی ستراتیجی- ئایدیۆلۆژیدا پەنا بۆ ئایین و فاشیزم و ڕەگەزگەری و پۆست مۆدێرنیزم و سیاسەتی خۆپارێزی ئابووری و بڕینی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی، دەستکەوتەکانی بزووتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی بەت لە سەدەی ڕابردوودا دەبات، ئەوا کۆمۆنیستەکانیش ئەرکیانە کە بە ئاڵای سۆسیالیزم و عەلمانییەت و مەدەنییەت و ئینسانیەتێک کە تەنها سۆسیالیزم دەتوانێت بە دیاری بیهێنێت و لە هەموو ئەم بوارانەدا بەرەنگاری بۆرژوازی ببنەوە. لە ناوبردنی هەژموونی و دەسەڵاتی سیاسی بۆرژوازی لە هەموو وڵاتاندا بە کەناڵی ڕەخنەی قووڵ و چینایەتی کۆمۆنیستی لە ئایین و ڕەگەزپەرستی و پۆستمۆدێرنیزمدا تێدەپەڕێت. لەم خەباتەدا جەماوەری خەڵک، نەوەد و نۆ لەسەدەکانی جیهان، لەگەڵ کۆمۆنیستەکانن و هەمان ئامانجیان هەیە.

ئەو جیهانە شارستانییەی کە ئەمڕۆ مەنسوور حکمەت پێشنیاری کرد، شوناسێکی سیاسی کۆمەڵایەتی دیاریکراوی دەزیەوە: لەهەڵی نەوەد و نۆ لە سەدەکاندا بەرامبەر بە حوکمڕانی یەک لەسەدەکان. ئەم دروشمە بە یەکەمجار لەلایەن بزووتنەوەی دەستبەسەرداگرتنەوە بەرزکرایەوە و

ئەمڕۆ بۆتە ئایکۆن و هێمای خەبات و ناڕەزایەتی بەرامبەر بە کەلێنی قووڵی چینایەتی نێوان هەژاری و سەروەت و سامان و لە تەحەدای سەختی ئابووری لە ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵات و لە ڕووبەڕووبوونەوەی ڕەگەزپەرستی و ئیسلامیزمدا لە هەموو وڵاتاندا. زاڵبوونی سەرمایە بەسەر جیهاندا لەمڕۆدا نەک هەر شارستانییەت و بژێوی ژیانی لەسەدا نەوەد و نۆی خەڵکی جیهانی لەناوبردووە، بەڵکو خودی بوون و مانەوەی هەسارەکەشی خستووەتە مەترسییەوە. ئاڵای ڕزگاری لەم دۆخە لە دەستی کۆمۆنیستەکانی هاوشێوەی حزبی ئەمەدایە. ئینسانییەت لە ئاستانە و لە لەسەر دووڕیانێکی یان “سۆسیالیزم یان بەربەرییەت”دایە. جیهانی شارستانی بۆ مانەوەی جگە لە سۆسیالیزم هیچ ڕێگەیەکی تری لەبەردەمدا نەماوەتەوە.

٩ی تەمموزی ٢٠١٦